

SZONTAGH VERONIKA

PhD-hallgató

„AZ OROSZLÁNT ETETNI KELL...”, AVAGY A BÜNTETŐ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS ÉS A MÉDIA KAPCSOLATA

ÖSSZEFOGLALÓ A BÜNTETŐ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS ÉS MÉDIA
PANELBESZÉLGETÉSÉRŐL

A fenti idézet *Varga Zoltán nyugalmazott kúriai bíró* egyik zárógondolata volt a Magyar Kriminológiai Társaság (MKT) *Média és bűnözés – bűnözés és bűnelkövetés a médiában* című egész napos konferencia délelőtti panelbeszélgetésében, amely tökéletesen visszatükrözi a beszélgetés során felmerült gondolatokat. A panelbeszélgetés, melynek moderátora *Kadlót Erzsébet*, a Társaság főtitkára volt, a büntető igazságszolgáltatás és média kapcsolatát elemezte és vitatta meg olyan szakértőkkel, mint *Fahidi Gergely a HVG volt munkatársa, jelenleg ügyvéd, Olajos Gergő a Képfény vezető-szerkesztője, Varga Zoltán nyugalmazott kúriai bíró, és Zséger Barbara, az Alapvető Jogok Biztosa Hivatalának munkatársa.*

A panelbeszélgetés tartalmilag folytatása volt Lévay Miklós egyetemi tanár, az ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszék tanszékvezetője által tartott megnyitónak, illetve Lencsés Károly, a nemrégiben megszűnt Népszabadság volt újságírója által erre az alkalomra írt üzenetének.

Bevezető gondolataiban Kadlót Erzsébet úgy fogalmazott, hogy az ilyen témájú beszélgetések sokszor megakadnak a büntető igazságszolgáltatás és a média közötti kapcsolat szintjén, azonban a jelenlegi beszélgetés az elejétől kezdve olyan kérdésekkel foglalkozott, mint a nyilvánosság, a média felelőssége, vagy a hiteles tájékoztatás.

Az első részben arról esett szó, hogy miként fordulhat elő az, hogy egy bíró, ha a tárgyalás után elolvassa a jogesetről készült híreket, alig ismer rá a saját ügyére. *Olajos Gergő* szerint a történeteket a sajtónak el kell adnia, de ez nem öncélú tevékenység. Az igazságszolgáltatás üzenetét a leghatékonyabban a média tudja közvetíteni a társadalom számára, viszont a bonyolult jogi terminusok, megfogalmazások nehezen érthetőek, a közérthető közlés feladata a sajtóra hárul. Ezt nagyban megnehezíti az, hogy a bíróságoktól a sajtó munkatársai közvetlenül nem kapnak a nyilvánosság számára könnyen érthető információkat. A tömeg-tájékoztatás egyébként jóval gyorsabb folyamat, mint az ítéletek írásba foglalása, a híreknek viszont aktuálisnak, frissnek kell lenniük, és a gyorsaság a legjobb szándék mellett is félreértésekhez, félremagyarázásokhoz vezethet. Ez az ellentmondás nehezen oldható fel. *Kadlót*

Erzsébet hozzátette, hogy a bírák jelentős része nem ért egyet azzal, hogy nem beszélhetnek közvetlenül a sajtó képviselőivel. *Fahidi Gergely* hozzáfűzte, hogy korábban újságíróként arra törekedett, hogy mindig teljes képet adjon egy-egy ügyről, ehhez néhány bíró igyekezett segítséget nyújtani. Emellett úgy látja, hogy az nehezíti meg leginkább a sajtó korrekt tájékoztatását, hogy eltörölték az újságírók iratbetekintésének jogát. Most már az újságírók csak abból tudnak dolgozni, amit a tárgyaláson hallnak vagy az eljárás szereplői – sértett, terhelt, védő – elmondanak számukra. *Zséger Barbara* hozzátette, hogy áldozatsegítőként figyelni kell arra is, hogy a nyilvánosság jól tesz-e egy ügynek, a feleknek, mivel problémát okozhat, ha a sértett, – tágabb értelemben az áldozat – neve, elérhetősége napvilágra kerül, vagy azok pontosan beazonosíthatóvá válnak. Ezt a helyzetet súlyosbítja, ha a sajtóban áldozathibáztató hangok is megjelennek. Megjegyezte még, hogy a nyilvánosság egyes esetekben az egyik legfontosabb eszköz, – mint például az ombudsmani jelentések –, hiszen az azokban megállapított visszásságok csak a médián keresztül juthatnak nyilvánossághoz.

Ezt követően a szekció elnöke feltette azt a kérdést, ma vajon a nyilvánosság elegendő mértékben van-e jelen az igazságszolgáltatásban vagy esetleg túldimenzionált a jelenléte. A kérdéssel kapcsolatban *Olajos Gergő* úgy fogalmazott, hogy a tárgyalások nyilvánossága – néhány kivételt leszámítva – nem lehet vita tárgya, viszont az annál inkább, hogy miként lehet úgy keretet adni a sajtó tárgyalótermi munkájának, hogy az ne akadályozza a bíróság tevékenységét. Véleménye szerint ennek első fejlődési lépcsőfoka lehet a Debreceni Törvényszéken meghirdetett törvényszéki tudósítói tanfolyam, vagy a Fővárosi Törvényszék kezdeményezése. Ezekon a fórumokon a sajtó képviselőinek elmagyarázzák az ítéletben hallottakat, olvasottakat. Úgy látja, hogy ennek a szemléletnek még nagyon az elején tartanak. Ehhez a kérdéshez hozzátette még, hogy a médiafogyasztási szokások nagymértékben változóban vannak: már a napi hírműsorok is lassúnak számítanak, az interneten kapott azonnali hírekkel nehezen lehet felvenni a versenyt, és kérdés, vajon a bíróságoknak feladata-e, hogy részt vegyenek ebben a versenyben vagy megfeleljenek ezeknek az új trendeknek, de az tény, hogy ezeket elkerülni nem tudják. *Varga Zoltán* reflektálva az elhangzottakra ismét elmondta azt, hogy a bírák jogállásáról szóló törvény¹ alapján a bírák „némaságra vannak ítélve”. A törvény szerint a bíró nem fejthet ki véleményt az ügyvel kapcsolatban, viszont álláspontja szerint a hiteles tájékoztatás nem egyenlő a véleménnyel és a tárgyalóbírák a leginkább autentikus személyek, akik tájékoztatni tudnának. Hozzátette, hogy a média felelőssége és a nyilvánosság szorosan összekapcsolódik, hiszen a társadalom csak a média értesülései alapján ismer meg egy ügyet, az alapján formál véleményt, amely ha torzításokat tartalmaz, azt a bíróság utólag nehezen tudja korrigálni, illetve nehezen tudja a már kialakult hamis képet megváltoztatni. Példaként említette a körmendi gyermekgyilkosság ügyét,

¹ 2011. évi CLXII. törvény a bírák jogállásáról és javadalmazásáról

ebben az esetben a sajtó bírói hibát emlegetett. Véleménye szerint a felek nyilatkozatai maradtak csak meg az emberekben, de maga az ítélet lényege és annak indoklása már nem. Az ítélet meghozatala egy igazságszolgáltatási aktus, de azt követően fontos az ítélet társadalmi elfogadtatása is. Természetesen a bírák nem a társadalmi elvárásoknak tesznek eleget, de a hiteles tájékoztatás segíthet a megismerésben, elfogadásban, a bíróság iránti bizalom kialakításában. Határozottan úgy gondolja, hogy változtatni kellene ezen a szabályozáson, hogy a társadalom első kézből és közérthetően értesüljön az ítéletekről. *Zséger Barbara* csatlakozva az előzőekben elhangzottakra elmondta, hogy azt is meg kell nézni, hogy a nyilvánosság az eljárások mely szakaszában van jelen, hol van túldimenzionálva. A nyilvánosság intenzitásának változásai jól követhetőek, egy súlyosabb bűncselekmény esetében az eljárás elején még nagy az érdeklődés, a sajtófigyelem, majd ez lankad, az elsőfokú ítélet újra hírértékű, viszont sok esetben, ha nem első fokon válik az ítélet jogerőssé, akkor az ügy már kevesebb figyelmet kap. Ennek a jelentősége az „igazságszolgáltatás üzenete” kérdéssel függ össze, hiszen ha a tájékoztatás során a jogerős ítélet nem kap elegendő figyelmet, akkor a társadalom nem látja az igazságszolgáltatás egész folyamatát, azt, hogy egy bűncselekmény elkövetésének milyen jogi, erkölcsi, társadalmi következményei vannak. *Fahidi Gergely* hozzátette, hogy nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a sajtó éppen melyik ügyre csap le. Ügyvédként két hasonló ügyben is közreműködött, ahol az egyikben erdélyi magyarok voltak az elkövetők, a másikban pedig az ároktői banda, úgy látja, hogy ez utóbbi jóval nagyobb médiavisszhangot kapott, mint a másik eset. Szerinte ezt erősen befolyásolja az, hogy a hatalom miként generálja a híreket, a társadalmi viszonyokhoz, előítéletekhez, a roma-nem roma kérdéshez.

A média felelőssége így abban is áll, hogy mely ügyekről és miként ad információkat, hasonló ügyekben hova helyezi a hangsúlyokat, illetve mi történik azokkal az ügyekkel, amelyek körül a médiaérdeklődést a hatalom generálja.

Az igazságszolgáltatás fogalmát szélesebben értelmezve megkerülhetetlen volt, hogy a résztvevők ne térjenek ki a bűnügyi tudósításra, összekapcsolva ezt az áldozati és kegyeleti jogok kérdésével. A szekció elnöke a téma felvezetéseként elmondta, hogy számos kártérítési ügy zajlik ebben a tárgykörben. *Olajos Gergő* egyértelműen állást foglalt az áldozati jogok elvitathatatlansága mellett, illetve elutasította az áldozathibáztatás jelenségét, viszont felmerült benne a kérdés, hogy hol húzódik a határ, vajon sérti-e a fent említett jogokat az áldozat lakhelyének bemutatása, a bűncselekmény egyes részeinek ismertetése. Ahhoz, hogy az emberek megértsék a bűncselekményt, az elkövető cselekedeteit, a bizonyítási dilemmákat, a büntetőeljárás alatt hozott ítéletet, be kell mutatni egyes részleteket – helyszíni fotók, lakásbelső bemutatása –, kiemelt figyelmet szentelve annak, hogy az ne sértsen egyéb érdekeket. *Zséger Barbara* erre reagálva elmondta, hogy a médiának olyan értelemben is torzító hatása van, hogy egyes bűncselekmény típusokra kiemelt figyelmet szán, míg másokra szinte egyáltalán nem. Kiemelte, hogy az erőszakos bűncselekmény áldozatai természetesen kiemelt figyelmet érdemelnek, és mint áldozatsegítő ügy tapasztalta, hogy sokszor az áldozatokra sértőek és bántóak egyes tudósítások.

Viszont úgy gondolja, hogy a médiában túlsúlyban megjelenő erőszakos bűnözésről alkotott kép túlzó. Az áldozatok jelentős része vagyon elleni bűncselekményt szenved el, amelyekről alig jelenik meg hír, a társadalom erről alig kap tájékoztatást. Ezek azok a bűncselekmények, amelyek részei a mindennapoknak. *Fahidi Gergely* hozzátette, hogy előfordulhat olyan, amikor a gyanúsított az áldozat, amikor tévesen vádolták meg, ezekre az ügyekre is érdemes figyelmet fordítani. *Varga Zoltán* kiemelte, hogy a nyilvánosság – amely az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke is szabályoz – jogosultság. Ez az eljárásjogi garancia egyes esetekben teherré válhat mind a sértett, mind a terhelt számára. A Strasbourgi bíróság hozott már olyan ítéletet, amely kimondta, hogy a vádlott is kérhesse a zárt tárgyalást, mert ott olyan részletek merülhetnek fel, amelyek mind anyagilag, mind erkölcsileg nehéz helyzetbe hozhatja. Ezt a jogosultságot azonban a magyar eljárásjog túlságosan szigorúan értelmezi. A zárt tárgyalás indokolatlan elrendelése az ítélet hatályon kívül helyezését hozza magával, így *Varga Zoltán* szerint a jogosultságból kötelezettség lett.

A hagyományos szerkesztőségek újabb versenytársat kaptak, amely – ahogy *Kadlót Erzsébet* megfogalmazta, – szorosan kapcsolódik a nyilvánosság kérdéséhez, ez pedig az online stream (online közvetítés) lehetősége, amellyel az interneten élőben végig lehet követni a tárgyalás menetét, amelyre utóbbi hónapokban már volt is példa. Ezzel kapcsolatban felmerülnek etikai, személyiségi jogi és szabályozási kérdések – például jogsértő tartalmak nyilvánosságra kerülése. Ahogy *Olajos Gergő* mondta, erre a technikára a televízió is képes lenne, mégsem láthatóak tárgyalótermi közvetítések, ennek oka szerinte az, hogy a tárgyalások alatt sok az üresjárat, amelyet a nézők nem tudnak követni vagy érdektelen számukra. Ha jogsértő tartalom kerülne ki, azt polgári eljárásban lehet rendezni. *Varga Zoltán* szerint ez jogalkotási feladat, hiszen egy tárgyaláson figyelni kell a személyiségi jogokra, amelyek egy ilyen közvetítés során nincsenek biztosítva. Úgy véli, hogy a tömörített, szerkesztett tárgyalási tudósításoknál nincs többre szükség, viszont megtiltani nem lehet a tárgyalás egészének rögzítését, hiszen a rögzítés időtartama nincs szabályozva, maximalizálva. *Fahidi Gergely* hozzáfűzte, hogy a technika mai állása és fejlődése olyan színvonalú, hogy nem lehet megakadályozni ezeknek az újfajta technikáknak a tárgyalótermi megjelenését. Véleménye szerint nem okoz gondot, ha például hangfelvétel készül a tárgyalásról, a nyilvánosság eljárásjogi garanciáját nem szabad csökkenteni ezeknek a technikai újításoknak a szigorú szabályozásával.

A résztvevők egyetértettek abban, hogy a média és az igazságszolgáltatás szereplői között a kapcsolat elfogadható, de a panelbeszélgetés vezetője feltette a kérdést, hogy miként lehetne ezt a kapcsolatot fejleszteni annak érdekében, hogy a társadalom tagjai megismerjék, hiteles képet kapjanak az igazságszolgáltatás működéséről, a mechanizmusokról, hiszen bárkivel előfordulhat, hogy részesévé válik egy eljárásnak. *Zséger Barbara* arról a tapasztalatról számolt be, hogy a lakosság tájékozottsága a büntető ügyek folyamatával kapcsolatban nagyon alacsony, a bűnügyi tudósításokból nem áll össze számukra egy teljes kép az eljárás menetéről, az érintettek jogaikról és a kötelezettségeikről. *Varga Zoltán* visszatért ahhoz a

dilemmához, hogy addig, amíg a törvény nem engedi, hogy a bírák nyilatkozzanak, addig ez megnehezíti a felvetett probléma megoldását. Felhívta a nyitottság és a párbeszéd fontosságára a figyelmet. Külön kiemelte az újságírók képzésének fontosságát, amivel például elkerülhetőek lennének olyan helytelen fordulatok megjelenése, mint „az ügyész letartóztatja a vádlottat” vagy „a bíróság a felperest x évre elítélte”. A korábbi években felmerült olyan javaslat is, hogy nagyobb médiafigyelmet kiváltó ügyek esetében a bíróság a tárgyalás kitűzésekor tartson sajtótájékoztatót. Jelenleg a Kúrián az ügy végeztével az elnök által kinevezett személy és nem a tárgyaló bíró tarthat sajtótájékoztatót. Ennek a fenntarthatósága igen kérdéses, ezért is lenne elengedhetetlen, hogy a média és az igazságszolgáltatás szervezetei között szakszerű, korszerű kapcsolati rendszer alakuljon ki, hogy a tájékoztatás hitelessége megmaradjon. Ehhez csatlakozva *Kadlót Erzsébet* megemlítette, hogy a büntető bírónak olyan hatalmat adott a jogalkotó, hogy akár tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést is kiszabhat, de arra nem tartja alkalmasnak, hogy a sajtó számára beszámoljon a tárgyalás menetéről, a meghozott ítéletről. *Varga Zoltán* kiegészítette ezt azzal, hogy néhány bíró szokta épp azt az ellenérvet felhozni, hogy egy bírónak nincs szüksége arra, hogy magyarázkodjon, mivel az ítélet önmagáért beszél, de – ahogy korábban is felmerült –, a bonyolult jogi nyelvezet nem éri el az érdeklődő állampolgárokat, sőt, sok esetben a sértettet és a vádlottat sem. *Olajos Gergő* véleménye szerint néhány esetben a sajtó azért végzi bizonytalanul a munkáját, mert a bűnügyi tudósítás jogi keretei nem teljesen tisztázottak, sok a jogbizonytalanság, amely akár tájékoztatási hibákhoz is vezethet. A személyiségi jogi kérdések és a sajtószabadság között ellentét feszülhet, hasonló a helyzet az olyan büntetőügyekben is, amelyek nyilvánosságához közérdek fűződik. Ezeknek a jogi helyzeteknek a rendezése előremozdíthatná a tájékoztatásban résztvevő adatközlők és adatkezelők helyzetét. Ehhez kapcsolódóan megemlítette, hogy azért válogatják be a hírekbe a súlyos, erőszakos bűncselekményeket, mert a tárgyalási jegyzékeken legtöbbször ezek vannak megjelölve. A sajtó számára létrehozott adatbázis, azaz a tárgyalási jegyzékek bővítése szélesebb tájékoztatásra adna lehetőséget.

A résztvevők a panelbeszélgetésben egyetértettek abban, hogy szerencsés lenne, ha a bírák az általuk tárgyalt ügyről nyilatkozhatnának, ha az igazságszolgáltatás szereplői és a média segítené egymás munkáját, ha a pontos információkat megkaphatnák a média munkatársai, mert ezzel el lehetne érni a hiteles tájékoztatást, a torz és félremagyarázott hírek csökkenését.

Kadlót Erzsébet zárszóként egy idézetet olvasott fel David Halberstam – aki maga is újságíróként dolgozott – *Mert övék a hatalom* című 1979-es regényéből:² „*A hírelemzőknek joguk van hozzá és meg is kell tenniük, hogy megvilágítsák és megmagyarázzák a hírt az általános ismeretek vagy a birtokukban lévő különleges ismeretek, avagy azon ismeretek alapján, amelyeket e szervezet a maga információs forrásai révén rendelkezésükre tud bocsátani.*

² David Halberstam: *Mert övék a hatalom* I-II. Európa Kiadó, Budapest, 1988.

Két oldalról kell elemezniük a tényeket, az adatok és a tények fényében rá kell mutatniuk az ellentmondásokra, és így tovább. Szem előtt kell tartaniuk, hogy egy demokráciában elengedhetetlenül szükséges, hogy az emberek ne csak informáltak legyenek, hanem meg is értsék, amit hallanak, a hírelezők feladata pedig az, hogy segítse a hallgatót abban, hogy megértse, mérlegelje a híreket, önállóan ítéletet alkosson róluk, de semmiképpen se a sajtó alkosson ítéletet a hallgató helyett.”